



# Behörig att undervisa

UTLÄNDSKA LÄRARE I SVENSK SKOLA

Högskoleverkets rapportserie 2002:32 R



# Behörig att undervisa

---

UTLÄNDSKA LÄRARE I SVENSK SKOLA

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm  
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post [hsv@hsv.se](mailto:hsv@hsv.se) • [www.hsv.se](http://www.hsv.se)

**Behörighet att undervisa, utländska lärare i svensk skola**

Producerad av Högskoleverket i september 2002

Högskoleverkets rapportserie 2002:32 R

ISSN 1400-948X

ISRN HSV-R--02/32--SE

Innehåll: Högskoleverket, bedömningsavdelningen, Ann Besmanoff, Kerstin Lindgren, Anna-Karin Malla, Louise von Mentzer

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Lenanders Grafiska AB, Kalmar, oktober 2002

# Innehåll

<b>Sammanfattning</b>	<b>5</b>
<b>Inledning</b>	<b>7</b>
<b>Behörighetsförklaring under två decennier</b>	<b>9</b>
Kommunaliseringen förändrade behörighetsbegreppet	9
Former för motsvarandebedömning har förändrats	9
<b>Högskoleverket blir behörig myndighet</b>	<b>11</b>
Förändringar med anledning av uppdraget	11
Verksamheten förbereds och inleds	12
<b>Hur görs behörighetsprövningarna?</b>	<b>15</b>
Bedömningsmetodik utvecklas ständigt	15
Två huvudkrav inför en behörighetsprövning	15
Prövning av nivå, omfattning och innehåll	16
Prövningen görs enbart på grundval av dokument	16
Generös grundinställning till andra länders utbildningssystem	17
<b>Ansökningar under perioden 2000 till 1 juli 2002</b>	<b>19</b>
Antalet ansökningar ökar	19
Prövade ansökningar leder oftast till behörighetsbevis	20
Väsentliga skillnader medför avslag	24
Utlåtande till dem som inte uppfyller kunskapskravet i svenska	25
Icke kompletta ansökningar avskrivs	25
<b>Erfarenheter av de första två åren</b>	<b>27</b>
Krav på dokumenterade kunskaper i svenska språket	27
Behörighet vanligtvis i endast ett undervisningsämne	28
Bedömning av det specifikt svenska i lärarutbildningen	29
Bedömning av grundskollärarutbildning för de lägre årskurserna	29
Lärarerefarenhet från Sverige inte något krav	30
Olika vägar att komplettera sin utländska lärarutbildning	31
<b>Introduktion för utländska lärare</b>	<b>33</b>
Den nuvarande situationen har brister	33
Förslag till modell för introduktionsperiod	34
Två praktiska problem att lösa	35

<b>Förslag till ett lämplighetsprov</b>	<b>37</b>
<b>Utvärdering av behörighetsbevisens betydelse</b>	<b>39</b>
"Sju av tio var tillsvidareanställda"	39
Behörighetsbeviset har haft stor betydelse	40
<b>Hur tillvarata utländska lärares kompetens i den svenska skolan?</b>	<b>41</b>
Utländska lärare måste ges en genomtänkt introduktion	41
Kompletteringsutbildning bör erbjudas modersmållärare och klasslärare	41
Viktigt att kompletteringsutbildningar leder till behörighet	43
<b>Bilaga 1</b>	<b>45</b>
Ändring i skollagen	
<b>Bilaga 2</b>	<b>47</b>
Förordning om behörighetsbevis för lärare med utländsk utbildning	
<b>Bilaga 3</b>	<b>49</b>
Föreskrifter av Högskoleverket om behörighetsbevis för lärare med utländsk utbildning	
<b>Bilaga 4</b>	<b>51</b>
Behörighetsbevis	
<b>Bilaga 5</b>	<b>53</b>
Avslag	
<b>Bilaga 6</b>	<b>55</b>
Enkätundersökning bland lärare med utländsk utbildning	55
<b>Referenser</b>	<b>65</b>

# Sammanfattning

Högskolverket bedömer utländsk högre utbildning för yrkesverksamhet i Sverige. Syftet med bedömningsverksamheten, som har pågått sedan mitten av 1980-talet, är i första hand att underlätta för personer med utländsk utbildning att få ett arbete som svarar mot deras utbildning. År 2000 fick Högskoleverket dessutom uppgiften att vara behörig myndighet för läraryrket i Sverige. Uppgiften innebär bl.a. att pröva utländsk lärarutbildning tillsammans med eventuell yrkeserfarenhet som lärare och utfärda behörighetsbevis till de lärare som uppfyller kraven enligt Högskoleverkets föreskrifter. I föreliggande rapport redovisas de erfarenheter som gjorts under de två första åren som behörig myndighet.

Intresset för den nya verksamheten har varit stort och har visat sig i en ökande mängd ansökningar. De ansökningar som har kunnat prövas för lärarbehörighet har lett till att 606 personer har fått behörighetsbevis under perioden 1 juli 2000–1 juli 2002. Kommunerna har därigenom fått ett stort tillskott av behöriga lärare.

Av dem som fått behörighetsbevis är den största gruppen modersmåls-lärare. Däremot har mycket få personer fått behörighet som lärare för årskurs 1–7 på grund av stora skillnader i utbildningsnivå, omfattning och innehåll i utbildningen i jämförelse med svensk grundskolläraryr-utbildning.

Efter det första verksamhetsåret gjordes en utvärdering av behörighets-bevisens betydelse för den enskilde läraren. Enkätsvaren visar att behörighetsbevisen i de flesta fall har haft stor betydelse för anställningsvillkoren och för ökat självförtroende i och med att lärarkompetensen bekräftas.

Högskoleverkets erfarenheter visar också att insatser behöver göras på vissa områden för att de utländska lärarnas kompetens ska tas till vara på ett bättre sätt.

- Det behövs en genomtänkt och väl fungerande introduktionsperiod för utländska lärare.
- De kompletteringsutbildningar som erbjuds utländska lärare och andra akademiker ska leda till svensk lärarexamen och därmed behörighet.
- Modersmålslärare som behöver bredda sin kompetens och klasslärare vars utbildning skiljer sig mycket från svensk lärarutbildning måste få bättre möjligheter att komplettera sin utbildning för behörighet.





# Inledning

Högskoleverket bedömer utländsk högre utbildning med syfte att underlätta inträdet på den svenska arbetsmarknaden. Sedan 1 februari 2000 är Högskoleverket också behörig myndighet för läraryrket i Sverige med uppgift att pröva behörigheten för personer med utländsk lärarutbildning.

Denna rapport har som syfte att presentera de två första årens verksamhet med behörighetsprövningar av utländska lärare genom att ge en bild av hur verksamheten utvecklats, vilka resultat som uppnåtts och vilka erfarenheter som gjorts. Mot denna bakgrund vill Högskoleverket också belysa de problemområden som behöver prioriteras så att den resurs som utländska lärare utgör kan tas till vara på ett bättre sätt i den svenska skolan.



# Behörighetsförklaring under två decennier

## Kommunaliseringen förändrade behörighetsbegreppet

Skolöverstyrelsen (SÖ) var den myndighet som fram till 1991 utfärdade behörighetsförklaringar, dvs. avgjorde om annan utbildning än svensk lärarutbildning motsvarade vad som krävdes för en viss lärartjänst. I den kapaciteten bedömde SÖ såväl svensk som utländsk utbildning. Lärartjänsterna var på den tiden detaljreglerade genom skolförordningen<sup>1</sup>. SÖ inhämtade yttranden över utländsk lärarutbildning från dåvarande Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) och bedömde sedan de sammanlagda meriterna: utbildning och vitsordad lärartjänstgöring.

SÖ lades ner 1991 och samma år övergick lärartjänsterna till att vara en kommunal angelägenhet. Begreppet "behörighet" mönstrades ut när det statliga regelverket försvann. Det fanns därmed inte längre någon central myndighet som utfärdade behörighetsförklaringar. Enligt skollagen<sup>2</sup> var det arbetsgivarens ansvar att anställa lärare vars utbildning svarade emot den undervisning de skulle bedriva.

## Former för motsvarandebedömning har förändrats

Även om behörighetsbegreppet försvann kvarstod uppgiften att bedöma huruvida utländsk lärarutbildning i huvudsak motsvarade svensk lärarutbildning. Ansvaret för att utföra dessa s.k. motsvarandebedömningar eller -förklaringar har växlat mellan olika centrala myndigheter. En kort tid (1 juli 1992 till 1 juli 1993) hade Skolverket den uppgiften. Alla sådana ärenden remitterades dock till Verket för högskoleservice (VHS). Under större delen av 1990-talet var det alltså först VHS och senare Högskoleverket som utförde motsvarandebedömningarna. Bedömningen

---

<sup>1</sup> Skolförordning SFS 1971:235

<sup>2</sup> Skollagen SFS 1985:1100 (ändr. 1990:1477)

var en direkt vägledning till arbetsgivaren vid anställning av lärare utan tidsbegränsning.

Genom en ändring i skollagen 1994 likställdes lärarutbildning från ett annat nordiskt land samt från EU och EFTA-området med svensk lärarutbildning. Sådan utbildning behövde alltså inte "godkännas" av en central myndighet. För övriga sökande med utländsk lärarutbildning fick motsvarandebedömningen formen och tyngden av ett myndighetsbeslut. Besluten kunde emellertid inte överklagas, med undantag för perioden 1993–94, då rätten att överklaga skrevs in i skollagen.

# Högskoleverket blir behörig myndighet

Enligt vad som nämns i EG-direktiven<sup>3</sup> ska det finnas en behörig myndighet för varje yrke som är reglerat i respektive land inom EU. Sedan regeringen slagit fast att läraryrket är ett reglerat yrke i Sverige måste en behörig myndighet utses. Efter en remissomgång beslutades i december 1999 att ge Högskoleverket uppdraget. En ändring i skollagen (bilaga 1) trädde i kraft den 2 januari 2000 med anpassning till EG-direktiven. Regeringens förordning om behörighetsbevis för lärare med utländsk utbildning började gälla från den 1 februari 2000 (bilaga 2).

## Förändringar med anledning av uppdraget

Av förordningen om behörig myndighet och ändringen av skollagen framgår att Högskoleverket kan utfärda behörighetsbevis till lärare med utländsk utbildning som uppfyller myndighetens krav för behörighet. Här redovisas de viktigaste förändringarna som det nya uppdraget förde med sig.

- Yrkeslivserfarenhet kan vägas samman med lärarutbildning och utgöra grund för behörighetsbevis. I det tidigare arbetet med motsvarandebedömning av utländsk lärarutbildning har det setts som en brist att inte kunna ta hänsyn till lång yrkeserfarenhet som lärare.
- Även lärarutbildningar från Norden, övriga EU-länder och Schweiz ska prövas för behörighet. Genom ändringen i skollagen bedöms alla av en och samma myndighet, vilket ökar rättssäkerheten.
- Såväl nuvarande som äldre lärarutbildningar kan ge behörighet. Högskoleverket har alltså möjlighet att jämföra en utländsk lärarutbildning med en äldre svensk lärarutbildning, t.ex. seminarieutbildning.
- Högskoleverket ska utfärda föreskrifter om vilken kunskapsnivå i svenska som krävs för att få behörighetsbevis. I tidigare motsvaran-

---

<sup>3</sup> Direktiv 89/48/EEG och direktiv 92/51/EEG

debedömningar gjordes ingen prövning av kunskaperna i svenska. Det var enligt skollagen arbetsgivarens skyldighet att bedöma om den sökande behärskade svenska språket.

- Högskoleverkets beslut angående behörighet kan överklagas i förvaltningsdomstol, vilket stärker den enskildes rätt.
- Regeringen beslutade också om en avgift på 475 kronor för behörighetsprövningen. Avgiften tas ut oavsett om ansökan leder till bifall eller avslag.
- Som behörig myndighet har Högskoleverket också informationsskyldighet gentemot andra EU-länder och gentemot enskilda medborgare. Verket ska informera andra länder om svensk lärarutbildning och ge upplysningar och vägledning som underlättar mobiliteten för enskilda lärare inom EU. På begäran utfärdas intyg om behörighet för personer med svensk lärarexamen som vill utöva sitt yrke i ett annat land som tillhör EU/EES. Hittills har ett 30-tal sådana intyg utfärdats sedan Högskoleverket blev behörig myndighet.

## Verksamheten förbereds och inleds

Eftersom tiden mellan beslut om behörig myndighet och ikraftträdande blev mycket kort påbörjades ett intensivt arbete under våren 2000. Samtidigt som en mängd ansökningar skickades in till Högskoleverket arbetades föreskrifter och riktlinjer för arbetet fram. En av de viktigaste frågorna som diskuterades var frågan om vilken kunskapsnivå i svenska som skulle krävas. Ett annat viktigt ämne för diskussionen var de utländska lärarnas introduktion i den svenska skolan och deras behov av kompletterande utbildning.

Som ett stöd i arbetet tillkallades referensgrupper som bestod av lärarutbildare, representanter för de båda lärarfacken, Skolverket, Socialstyrelsen, Svenska Kommunförbundet, skolledare samt lärare med invandrarbakgrund. Ett förslag till föreskrifter remitterades till berörda myndigheter och organisationer. Slutligen behandlades förslaget i Högskoleverkets styrelse och föreskrifterna fastställdes i juni 2000 (bilaga 3). Från och med 1 juli 2000 kunde behörighetsbevis utfärdas.

Föreskrifterna utgör ramen för behörighetsprövningarna. Med tiden har det också utvecklats en praxis för tillämpningen av föreskrifterna och riktlinjer för bedömning av olika lärarkategorier och inriktningar. Detta arbete pågår kontinuerligt i samband med att nya problemställningar och gränsfall behandlas. På ett tidigt stadium tog handläggarna kontakt med kolleger i andra EU-länder för att få information om hur dessa

arbetar med behörighetsbedömningar. Ett studiebesök företogs till den behöriga myndigheten i Storbritannien, Department for Education and Employment. I december 2001 tog Högskoleverket initiativ till ett möte med representanter för de andra nordiska länderna med syfte att utbyta information och erfarenheter när det gäller bedömning av lärarutbildning. Samarbetet med framför allt de nordiska länderna fortsätter och studiebesök till andra länder inom EU planeras.

Högskoleverket har även lagt ner mycket arbete på att informera utländska lärare bosatta i Sverige om möjligheterna att söka behörighet, liksom arbetsgivare, arbetsvägledare, högskolor och andra myndigheter och organisationer. Verket har utgivit informationsblad och broschyrer samt en ny ansökningsblankett som tillsammans med information har lagts ut på verkets hemsida. Vidare har många kontakter med massmedia förekommit.





# Hur görs behörighetsprövningarna?

## Bedömningsmetodik utvecklas ständigt

Högskoleverket bedömer högre utländsk utbildning och jämför med svensk utbildning. Bedömningen leder till ett utlåtande där närmast jämförbara svenska examen anges. Metodiken för bedömning av utländsk utbildning har utvecklats kontinuerligt i de speciella metodprojekt<sup>4</sup> som genomförts av bedömningsavdelningen på Högskoleverket. Vid bedömningen tas hänsyn till följande faktorer: utbildningens nivå, omfattning och innehåll samt även syftet med utbildningen.

Dessa faktorer ligger till grund också för prövningen av lärarbehörighet. Det som skiljer behörighetsprövning från bedömning av utländsk utbildning är att relevant yrkesverksamhet kan vägas in och att kunskaperna i svenska ska bedömas. En annan viktig skillnad är att utbildning som inte tillhör högskolesektorn, dvs. gymnasial eller eftergymnasial lärarutbildning, i vissa fall kan bedömas och tillsammans med lång yrkeserfarenhet leda till behörighet. Detta är fallet eftersom skollagen ger möjlighet att pröva lärarbehörighet mot äldre svensk lärarutbildning, som fram till 1977 delvis var förlagd utanför den högre utbildningssektorn i Sverige.

Sedan 2001 finns en ny lärarutbildning i Sverige, men tills vidare görs behörighetsprövningen fortfarande främst mot lärarutbildningen enligt 1993 års examensordning.

## Två huvudkrav inför en behörighetsprövning

För att en ansökan om behörighet ska handläggas av Högskoleverket måste två huvudkrav vara uppfyllda. Det första kravet är att den sökande har en utländsk lärarutbildning och därmed är behörig i utbildningslandet. Det andra kravet är att den sökande kan visa upp godkänt betyg från fullständig gymnasiekurs i svenska språket, dvs. Svenska B, Svenska som andraspråk B eller andra kurser och test som ger tillträde till högskolestudier i Sverige.

---

<sup>4</sup> Löfkvist, Stefan och Ragnarsson, Eva (1998), *Värdering & erkännande av utländsk högskoleutbildning, principer och metodik*, Högskoleverkets rapportserie 1998:15R och Kuosmanen, Tuula (juni 2000), *PM Bedömning 2000 – översyn*, Högskoleverket

## **Prövning av nivå, omfattning och innehåll**

Vid behörighetsprövningen bedöms huruvida den utländska lärarutbildningen uppfyller kraven vad gäller utbildningens nivå och omfattning, dvs. antalet högskolepoäng i undervisningsämnet eller -ämnena och i den praktisk-pedagogiska utbildningen. Dokumenterad lärarerfarenhet kan vägas in i bedömningen och uppväga om den praktisk-pedagogiska delen av den utländska lärarutbildningen är kortare än i den svenska utbildningen. För att lärarerfarenhet ska vägas in krävs att den uppgår till minst två år på minst halvtid.

Efter denna prövning utfärdas antingen ett behörighetsbevis eller ett avslag. Behörighetsbeviset anger i vilket undervisningsämne eller -ämnen och i vilka årskurser behörigheten gäller (bilaga 4).

I avslaget motiveras varför den utländska lärarutbildningen inte bedöms motsvara svensk lärarutbildning, och den sökande hänvisas till komplettering antingen av de ämnesteoritiska studierna och/eller av den praktisk-pedagogiska utbildningen (bilaga 5). Kompletteringen kan genomföras antingen inom ramen för reguljär lärarutbildning eller inom de särskilda kompletteringsutbildningar som syftar till lärarexamen för utländska lärare. I avslaget kan också hänvisas till komplettering av specifika områden, t.ex. nordisk och svensk historia för historielärare eller kontrastiva kunskaper mellan det studerade språket och svenska för språklärare. Slutligen kan avslaget hänvisa till en introduktionsperiod om den utländska lärarutbildningens praktisk-pedagogiska del är för kort eller om yrkeserfarenhet saknas. I avslaget finns information om hur beslutet kan överklagas.

## **Prövningen görs enbart på grundval av dokument**

Bedömningen av den utländska lärarutbildningen görs på grundval av betygshandlingar samt tjänstgöringsintyg och -betyg. Prövningen innebär alltså inte något intervjuförfarande eller test utan består enbart av en bedömning av huruvida den utländska lärarutbildningen, ensam eller tillsammans med yrkeserfarenhet, är jämförbar till nivå, omfattning och innehåll med svensk lärarutbildning. Bedömning av lärarens kompetens är arbetsgivarens ansvar.

## Generös grundinställning till andra länders utbildningssystem

Behörighetsprövningen sker med en generös grundinställning till kvaliteten i andra länders utbildningssystem i enlighet med bedömningsavdelningens riktlinjer och med vad som är generellt vedertaget internationellt vad gäller erkännande av utländsk utbildning. Bedömningen styrs också av EG-direktiven<sup>5</sup> och Lissabon-konventionen<sup>6</sup>. Enligt EG-direktiven krävs det väsentliga skillnader för att rätten att utöva ett reglerat yrke i ett EU-land inte ska erkännas i en annan medlemsstat. Högskoleverkets bedömningsavdelning har valt att inte göra någon principiell skillnad i förfaringssättet med att bedöma utbildningar genomgångna inom eller utanför EU/EES-området.

---

<sup>5</sup> Direktiv 89/48/EEG och direktiv 92/51/EEG.

<sup>6</sup> Convention on the recognition of qualifications concerning higher education in the european region, The European Treaty Series, no 165, Council of Europe, UNESCO Joint Convention.



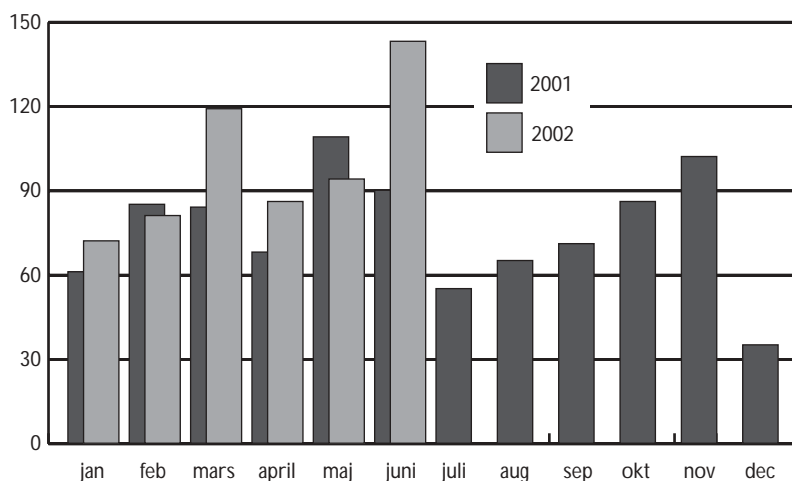
# Ansökningar under perioden 2000 till 1 juli 2002

En lärare med utländsk utbildning kan ansöka antingen om en prövning som kan leda till ett behörighetsbevis eller om en bedömning som leder till ett utlåtande. Ansökan görs på blanketterna *Ansökan om behörighet för lärare med utländsk utbildning* respektive *Ansökan om värdering av utländsk högre utbildning*, där information om vilka handlingar som krävs för respektive bedömning finns angiven.

## Antalet ansökningar ökar

Under den tid (t.o.m. 1 juli 2002) som Högskoleverket varit behörig myndighet för läraryrket har 2 200 ansökningar från lärare med utländsk utbildning inkommit. Antalet ansökningar ökar successivt. Bara under det första halvåret 2002 inkom 595 ansökningar, vilket är en tjugoprocentig ökning jämfört med samma period förra året.

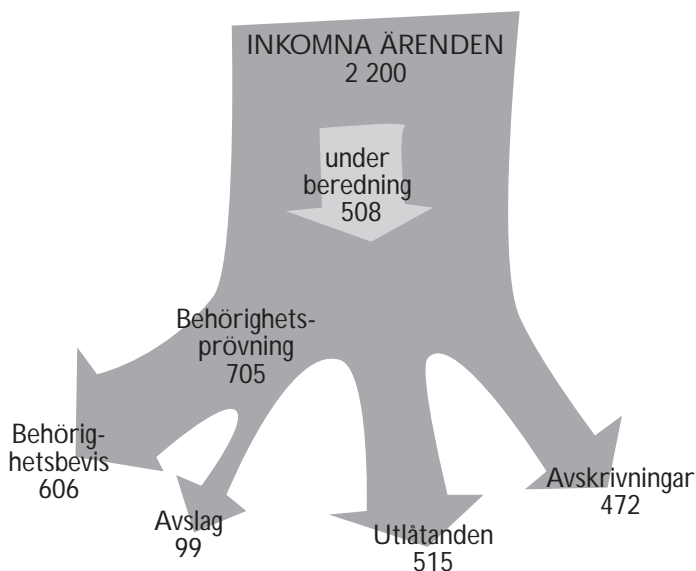
Statistik över inkomna ärenden under år 2001 och första halvåret 2002



Antalet ansökningar har varit högre än förväntat och sökandetrycket är fortfarande stort. Redan när verksamheten startade stod det klart att det fanns ett uppdämt behov bland utländska lärare att få lärarerfarenheten och utbildningen prövad för att bli behöriga lärare också i Sverige.

De ärenden som hittills avgjorts har handlagts inom ramen för den tid, dvs. fyra månader, som är fastställd för en ansökan med kompletta handlingar. Normaltiden för granskning av ansökningshandlingar, bedömning och utfärdande av ett behörighetsbevis har i genomsnitt uppgått till drygt en månad medan genomsnittstiden för övrig handläggning och bedömning av lärarärenden som lett till ett utlåtande har stannat inom två månader.

Redovisning av antal ärenden t.o.m. 1 juli 2002



### Prövade ansökningar leder oftast till behörighetsbevis

En prövning för lärarbehörighet har gjorts då kravet på kunskaper i svenska varit uppfyllt och ansökan har gällt avslutad utländsk lärarutbildning. Ansökningar där de sökande inte har uppfyllt dessa krav har resulterat i antingen ett utlåtande över den akademiska utbildningen eller en avskrivning.

Drygt 30 procent av ansökningarna (705 st) har lett till en behörighetsprövning, vilket i sin tur resulterat i att 606 lärare (432 kvinnor och 174 män) med utländsk utbildning fått ett behörighetsbevis som ger dem behörighet att anställas utan tidsbegränsning som lärare i det offentliga skolväsendet. Av de ansökningar som prövas leder alltså de flesta till ett positivt beslut för den sökande.

Merparten av dem som hittills fått sin lärarbehörighet prövad för behörighetsbevis har haft erfarenhet som lärare, i många fall både från utbildningslandet och från Sverige. Eftersom den praktisk-pedagogiska delen av utländsk lärarutbildning oftast är av mindre omfattning har lärarerfarenhet i dessa fall krävts för att utfärda ett behörighetsbevis. En postgymnasial lärarutbildning som närmast motsvarar tidigare seminarieutbildning i Sverige har kunnat vägas upp om lärarerfarenhet både från utbildningslandet och från Sverige varit dokumenterad.

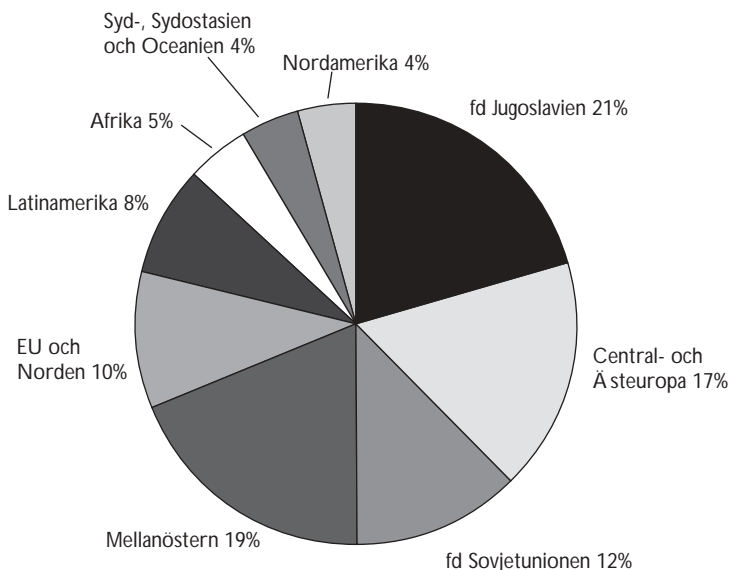
Av dem som tidigare fått ett utlåtande med kompletteringsanvisningar har många återkommit med en ansökan om behörighet efter att ha läst in ytterligare ett ämne och/eller kompletterat t.ex. sina språkstudier i Sverige.

### **Hur fördelar sig behörighetsbevisen på utbildningsländer?**

Behörighetsbevisen är fördelade på sammanlagt ett åttiotal utbildningsländer. Som framgår av diagrammet har hälften en utbildning från det forna östblocket (f.d. Jugoslavien, f.d. Sovjetunionen och Öst- och Centraleuropa). 19 procent har utbildning från Mellanöstern med Irak som största enskilda utbildningsland. Det fåtal som prövats för behörighet med utbildning från Norden eller annat EU-land har i stort sett fallit inom de generella EG-direktivens ram, och behörighetsbevis har utfärdats.

I stort sett samma fördelning på utbildningsländer gäller för det totala antalet ansökningar från lärare med utländsk utbildning.

## Utfärdade behörighetsbevis fram till 1 juli 2002



## Hur fördelar sig behörighetsbevisen på lärarkategorier?

De behörighetsbevis som utfärdats under de två första verksamhetsåren är fördelade på följande lärarkategorier:

modersmål	42%
främmande språk	20%
matematik/fysik/kemi/biologi	12%
praktiskt-estetiska ämnen	13%
grundskollärare för årskurs 1-7 eller 1-3	4%
förskollärare	4%
övriga	5%

Majoriteten (42 procent) av behörighetsbevisen avser undervisning i *modersmålet* och är fördelade på ungefär 20 olika språk. De största språkgrupperna är arabiska, albanska och bosniska/kroatiska/serbiska. Kravet för att få behörighet som modersmåls lärare är huvudsakligen relevant lärarutbildning och vitsordad lärarerfarenhet som modersmåls lärare i Sverige. Flertalet i den här gruppen har en klasslärarutbildning och erfarenhet både från hemlandet och från Sverige. Många med lång erfarenhet



som obehöriga modersmållärare i Sverige har sett sin chans att få ett behörighetsbevis och en fast anställning. Flertalet av dem som prövats finns i storstadsregionerna, Stockholm, Göteborg och Malmö.

Inom kategorin språk, som avser undervisning i *främmande språk* i grundskolans årskurs 4–9 och gymnasiet, dominerar behörighetsbevis i spanska och engelska. Dessa lärare har antingen fått behörighet i endast ett språk eller i kombination med annat språk eller annat ämne. Erfarenhet som tolk och översättare eller väl vitsordad erfarenhet som lärare i svensk skola har vägts in i bedömningen när kravet på dokumenterade kontrastiva språkkunskaper inte varit uppfyllt.

Behörighet i *matematik och/eller naturvetenskapligt ämne* har utfärdats antingen i ett enda undervisningsämne eller i ämneskombination.

Inom kategorin *praktiskt-estetiska ämnen* dominerar lärarbehörighet i idrott och hälsa.

Den lärarkategori som orsakat störst problem vid behörighetsprövningen är den för de *lägre årskurserna*. Detta beror framför allt på stora skillnader i nivå, omfattning och inriktning mellan den utländska lärarutbildningen och den svenska. I ett stort antal länder ligger klasslärarutbildning på gymnasial eller postgymnasial nivå. Trots att det här är en stor grupp av sökande har bara ett fåtal fått behörighet som grundskollärare. Däremot har många blivit prövade för behörighet som modersmållärare. Högskoleverket tvingas ge avslag och hänvisa flertalet till kompletterande studier eller till de speciella kompletteringsutbildningar som syftar till lärarexamen. Av dem som begärt en behörighet för de lägre årskurserna har 50 procent fått avslag.

Inom kategorin *övriga* återfinns ett antal lärarkategorier med behörighet som specialpedagog eller behörighet att undervisa i ämnen som exempelvis naturbruk, geografi och ekonomiska ämnen.

Statistik över behörighetsbevis utfärdade från 1 juli 2000 till 1 juli 2002 fördelade på lärarkategorier och geografiskt område.

Län och länsbokstäver	Moders- mål	Språk*	Matematik/ fysik/kemi/ biologi *	Praktisk- estetiska ämnen *	Grundskol- lärare 1–3, 1–7	Förskol- lärare	Övriga **	Totalt
Stockholms (AB)	92	27	12	19	4	5	8	167
Uppsala (C ) och Gävleborgs (X)	4	5	1	3	-	-	4	17
Södermanlands (D)	-	7	1	2	-	1	-	11
Östergötlands (E)	5	6	7	4	-	-	-	22
Jonköpings (F)	2	3	1	4	1	-	1	12
Kronobergs (G), Kalmar (H) och Gotlands (I)	4	6	5	4	1	-	1	21
Blekinge (K)	3	1	2	-	-	-	-	6
Skånes (M)	52	23	23	16	3	5	6	128
Hallands (N)	9	1	-	-	-	-	1	11
Västra Götalands (O)	30	19	10	10	10	10	6	95
Värmlands (S)	12	1	-	-	1	1	-	15
Örebro (T)	19	2	6	6	3	1	1	38
Västmanlands (U)	17	9	2	1	-	1	2	32
Dalarnas (W)	3	4	2	4	1	1	-	15
Jämtlands (Z) Västernorrlands (Y)	-	2	1	1	-	1	-	5
Västerbottens (AC) + Norrbottens län (BD)	1	2	1	3	2	1	1	11
Totalt antal behörighetsbevis	253	118	74	77	26	27	31	606
Andel i procent	42	20	12	13	4	4	5	100

\* Avser undervisning i grundskolans årskurs 4–9 och/eller gymnasiet.

\*\* Inom Övriga är enstaka behörighetsbevis utfärdade för ett mindre antal lärarkategorier samlade. Här återfinns bl.a. specialpedagoger, lärare i naturbruk, ekonomiska ämnen, historia och geografi.

## Väsentliga skillnader medför avslag

När det varit stora skillnader mellan den utländska lärarutbildningen och den svenska i fråga om både längd och innehåll och den sökande haft begränsad yrkeserfarenhet från hemlandet eller ingen alls har ansökan om lärarbehörighet avslagits. Under perioden 1 juli år 2000 till 1 juli år 2002 har 99 personer fått avslag på sin ansökan om behörighet. Den

sökande har hänvisats till kompletterande studier och/eller en introduktionsperiod om minst två terminer under handledning i svensk grund- eller gymnasieskola. Hänvisning har också skett till olika lärarprojekt och kompletteringsutbildningar som syftar till svensk lärarexamen.

Avslagsbeslutet kan överklagas i förvaltningsdomstol. Av de 99 som fått avslag på sin ansökan har fem överklagat och gått vidare till länsrätten. I samtliga fall har överklagandet avslagits av länsrätten med hänvisning till skollagen och Högskoleverkets föreskrifter. I ett av dessa fall har den sökande även överklagat länsrättens beslut och gått vidare både till kammarrätten och regeringsrätten. Båda instanserna har nekat den sökande rätt till ytterligare prövning.

## **Utlåtande till dem som inte uppfyller kunskapskravet i svenska**

För dem som inte har uppfyllt kravet på kunskaper i svenska har ingen prövning gjorts. Den sökande har i de flesta fall fått ett utlåtande över sin akademiska utbildning med bedömningen uttryckt i närmast jämförbara examensnivå. Yrkeserfarenhet vägs inte in i denna bedömning. I ett följebrev har den sökande fått rekommendation om komplettering och information om vad som krävs för lärarbehörighet för att senare kunna återkomma med en ny ansökan. Ett utlåtande över den akademiska utbildningen har också utfärdats om den sökande av annan anledning begärt detta.

## **Icke kompletta ansökningar avskrivs**

De ansökningar där lärarutbildningen antingen är oavslutad eller bristfälligt dokumenterad har avskrivits. Detta gäller också för de fall där ansökan varit baserad på enbart gymnasial eller postgymnasial utbildning. I några fall har ärenden överförs till en annan myndighet, t.ex. VHS.



# Erfarenheter av de första två åren

Uppgiften att pröva lärare med utländsk utbildning för behörighet har väckt stort intresse. Högskoleverket har haft många positiva kontakter med sökande som efterfrågat möjligheten att bli prövad för behörighet. Intresse har också visats från andra myndigheter, inte minst mot bakgrund av situationen i den svenska skolan med lärarbrist och efterfrågan på flerkulturell kompetens. Högskoleverkets erfarenheter har också visat på svårigheter i samband med behörighetsprövningen. Här redovisas några av dessa problemområden.

## Krav på dokumenterade kunskaper i svenska språket

I bedömningsarbetet visade det sig att en betydande andel av de sökande hade arbetat som lärare i Sverige under en längre tid. I många fall hade dessa lärare avbrutit studierna i svenska språket innan de uppnått gymnasiekompetens just på grund av att de fått anställning. I sådana särskilda fall bedömdes den sökande uppfylla kravet på kunskaper i svenska språket under förutsättning att tjänstgöringsbetyg från arbetsgivaren visades upp. För att tjänstgöringsbetyget skulle accepteras skulle det innehålla ett speciellt omdöme om huruvida den sökandes kunskaper i svenska språket var tillräckliga för undervisningen.

Med tiden visade det sig dock ohållbart att fortsätta denna praxis eftersom arbetsgivare, av olika anledningar, inte såg det som sin uppgift att göra sådana bedömningar och för att det i många fall krävdes tolkningar av arbetsgivares tjänstgöringsbetyg. Konsekvensen blev en alltför stor osäkerhet i bedömningen och en risk att rättssäkerheten sattes ur spel. I förlängningen befarades att behörighetsbeviset skulle förlora i trovärdighet om det visade sig svårt att redogöra för vilka kriterier som gällde för att den sökande skulle uppfylla kravet på kunskaper i svenska.

Högskoleverket ändrade därför sin praxis för behörighetsansökningar som inkom efter den 1 september 2001. Tjänstgöringsbetyg med omdöme om svenska språket accepteras inte längre. Godkänt betyg från fullständig gymnasiekurs, TISUS-test eller liknande test måste uppvisas för att uppfylla kravet i svenska språket. Det ska noteras att den som anser sig

ha svenskkunskaper på gymnasienivå har möjlighet att gå upp i särskild prövning på komvux utan att delta i undervisningen. Dessutom finns möjligheten att ta TISUS-testet<sup>7</sup> två gånger per år vid flera universitet i Sverige. Erfarenheten har visat att kravet på dokumenterade kunskaper i svenska i stort sett accepteras som ett rimligt krav av de sökande.

## **Behörighet vanligtvis i endast ett undervisningsämne**

Flertalet lärarutbildningar i Sverige bygger på två undervisningsämnen. Undantaget är lärarutbildningar i de praktiskt-estetiska ämnen som traditionellt sett varit ettämneshutbildningar. Däremot är många länders lärarutbildningar med inriktning mot grundskolans senare årskurser och gymnasieskolan inriktade på undervisning i endast ett skolämne. Detta gäller även vissa lärarutbildningar inom EU/EES-området.

Denna problematik diskuterades redan i början av verksamheten med behörighetsprövning, och Höskoleverket såg det inte som rimligt att utländska lärare som uppfyller kraven i ett undervisningsämne inte skulle få behörighet på grund av att ett andra undervisningsämne saknades. Motiveringen till detta var vikten av att den utländska läraren får både sin generella lärarutbildning och sin mer specifika ämneskompetens erkänd. Om Höskoleverket inte utfärdat behörighetsbevis i endast ett undervisningsämne hade antalet utfärdade behörighetsbevis varit avsevärt lägre. Höskoleverket anser att ett behörighetsbevis i ett ämne kan vara det första steget in i den svenska skolan. En sådan möjlighet till fast anställning kan i förlängningen leda till att läraren breddar sig genom komplettering i ytterligare ett undervisningsämne.

Detta resonemang bekräftas av resultaten från Höskoleverkets utvärdering (bilaga 6), där lärare som fått behörighetsbevis under det första verksamhetsåret besvarat en enkät. Det huvudsakliga resultatet är just den stora betydelse det haft för den enskilda läraren att få behörighet i den svenska skolan. Samtidigt finns det svar som pekar på svårigheter för lärare behöriga i endast ett undervisningsämne att få fast anställning.

Man kan förutse svårigheter med anställning för denna grupp när lärarbristen minskar i Sverige. Den nya svenska lärarutbildningen som

---

<sup>7</sup> <http://www.nordiska.su.se/tisus.htm>

startade höstterminen 2001 öppnar emellertid nya vägar med alternativa lärarprofiler.

## **Bedömning av det specifikt svenska i lärarutbildningen**

En utmaning vid behörighetsprövningen är hur de delar av lärarutbildningen som är nationellt präglade ska kunna jämföras. Frågan är hur man ska förhålla sig till det specifikt svenska, som svensk och nordisk historia för historielärare, svensk flora och fauna för biologilärare, kunskaper om bl.a. grammatiska skillnader mellan det studerade språket och svenska för språklärare, svensk skriv- och läsinlärning för grundskollärare i de lägre årskurserna, svensk förskolepedagogik för förskollärare etc.

Högskoleverkets princip är att sådan specifik kompetens kan inhämtas antingen genom högskolestudier eller väl vitsordad lärarerfarenhet i Sverige. I enlighet med föreskrifterna måste yrkeserfarenhet uppgå till minst två år på minst halvtid för att kunna åberopas vid prövning. Detta betyder att behörighetsprövningen innebär enskild bedömning av de meriter som finns i varje enskilt fall. Kompletterande högskolestudier är därmed inte ett absolut krav.

## **Bedömning av grundskollärarytutbildning för de lägre årskurserna**

Som redan nämnts har Högskoleverket erfarit stora svårigheter med att jämföra andra länders grundskollärarytutbildningar för de lägre årskurserna, s.k. klasslärarytutbildningar, med svensk utbildning. Orsakerna till detta är flera.

Den viktigaste orsaken är att lärarutbildningen för de lägre årskurserna i hög grad är nationellt präglad av skriv- och läsinlärning på modersmålet och undervisning om närmiljön. Dessutom är det mycket få länders klasslärarytutbildning som sträcker sig över hela årskursspannet 1–7 som i den svenska lärarutbildningen. Eftersom skollagen ger möjlighet att jämföra med äldre svensk lärarutbildning har i vissa fall behörighet kunnat ges för årskurserna 1–3 i enlighet med den tidigare lågstadielärarytutbildningen.

Till detta kommer att klasslärarytutbildningen i flera länder ligger på en postgymnasial nivå, utanför den högre utbildningssektorn. I enstaka fall har Högskoleverket kunnat jämföra sådan postgymnasial utbildning med

äldre svensk seminarieutbildning. Förutsättningen är då att den utländska läraren faktiskt har lång lärarerfarenhet och kontakt med skolvärlden och därmed kan jämföras med en svensk seminarieutbildad lärare som fortfarande finns i tjänst i den svenska skolan.

Kvar står dock problemet att alla länders klasslärarutbildningar är starkt nationellt präglade. Frågan är huruvida och till vilken grad som goda vitsord från tjänstgöring i svensk skola kan räcka som bevis för att den specifikt svenska kompetens som krävs för att undervisa i de lägre årskurserna har inhämtats. Alternativet är att hänvisa till kompletterande studier vid svenskt universitet/högskola. Man bör då vara medveten om de problem som uppstår vad gäller behörighet för högskolestudier i t.ex. engelska språket och problemen att få tillgodoräkna delar av postgymnasial utbildning och eventuell reell kompetens.

Som klasslärare har det i stället varit ett naturligt steg för många att söka tjänst som modersmållärare, speciellt i vissa språkgrupper där det finns stor efterfrågan på modersmållärare. Tjänstgöringsbetyg visar också på att modersmållärarna spelar en viktig roll som "kulturbrygga", speciellt i de fall då de också varit verksamma i den ordinarie skolverksamheten. Man kan dock ställa frågan om den kompetens modersmållärarna har att erbjuda tas till vara i skolan, eftersom modersmålsundervisningen ofta ligger utanför skolans ordinarie arbete. Vidare kan man fråga sig om modersmållärare har möjlighet att ta del av kompletteringsutbildningar, t.ex. den särskilda lärarutbildningen, SÄL II<sup>8</sup>, med tanke på att de ofta är anställda av s.k. språkcentrum utanför skolan.

## Lärarerfarenhet från Sverige inte något krav

Enligt Högskoleverkets föreskrifter krävs inte lärarerfarenhet från Sverige om utbildningen i sig själv kan anses motsvara svensk lärarutbildning. Man kan fråga sig om Högskoleverket borde kräva viss lärarerfarenhet från Sverige innan behörighetsbevis utfärdas. Eftersom det finns en överenskommelse i skolavtalet ÖLA 00 mellan lärarnas fackliga organisationer och Svenska Kommunförbundet om introduktion i den svenska skolan för nytexaminerade lärare från svenska högskolor, är det Högskoleverkets åsikt att det vore naturligt att även utländska lärare som fått behörighetsbevis erbjöds introduktion och handledning av en mentor i den svenska skolan.

---

<sup>8</sup> <http://www.ped.gu.se/sal>



## **Olika vägar att komplettera sin utländska lärarutbildning**

Det finns olika sätt att komplettera sin utländska lärarutbildning förutom att söka till reguljär lärarutbildning och efter beslut om tillgodoräknande av tidigare utbildning komplettera vad som saknas i jämförelse med svensk lärarexamen. Genom åren har universitet och högskolor anordnat olika kompletteringsutbildningar som vänt sig till utländska lärare eller akademiker. För närvarande pågår Arbetsmarknadsstyrelsens (AMS) utbildningssatsning för utländska akademiker, där undervisningsyrken är en prioriterad grupp. Dessutom pågår en kompletteringsutbildning, den särskilda lärarutbildningen, SÅL II, för obehöriga lärare som arbetar inom skolan. Utifrån Högskoleverkets kontakter med universitet och högskolor, arbetsförmedlingar och sökande finns det flera problem att belysa när det gäller dessa kompletteringsutbildningar.

### **Svårare för utländska lärare att komplettera än för utländska akademiker generellt**

Det tycks vara lättare för universitet och högskolor att anordna praktisk-pedagogiska utbildningar för utländska akademiker som har ämneskunskaper i undervisningsämnena i stort sett kompletta än att skraddarsy kompletteringsprogram för utländska lärare. Detta beror på att den utländska läraren behöver komplettera både vissa delar inom undervisningsämnet eller -ämnena och delar av den praktisk-pedagogiska utbildningen. Därmed krävs en individuell prövning av lärarens utbildning och kompetens.

### **Svårt för klasslärare att komplettera**

Ytterligare problem uppstår då det i många fall gäller klasslärare som har en postgymnasial utbildning utanför den högre utbildningssektorn, dvs. den utländska läraren kan inte få ett utlåtande från Högskoleverket som jämför utbildningen med svenska examensnivåer. I praktiken betyder detta för många klasslärare att de trots mångårig lärarerfarenhet i hemlandet måste läsa om hela lärarutbildningen i Sverige eller söka arbete som modersmålslärare med osäkra anställningsförhållanden p.g.a. osäkert elevunderlag.

### **Viktigt att komplettering leder till lärarexamen**

Högskoleverket anser att det är mer fördelaktigt för lärare med utländsk utbildning att komplettera studierna för att få ut en svensk lärarexamen

med två undervisningsämnen, än att komplettera med minsta möjliga för att få ut ett behörighetsbevis i endast ett undervisningsämne. Detta har Höskoleverket framhållit i kontakter med sökande och ansvariga för kompletteringsutbildningar. I de fall där den sökande på grund av ålder, ekonomiska eller andra skäl inte önskar delta i en längre kompletteringsutbildning bör givetvis möjligheten finnas att provas för behörighet hos Höskoleverket. Det är dock viktigt att påpeka att den utländska läraren då själv har tagit ställning till alternativen och är medveten om vad det kan innebära på lång sikt.

Höskoleverket ser det som viktigt att universitet och högskolor använder alla till buds stående medel för att fatta beslut om tillgodoräkande och utfärda lärarexamen efter avslutad kompletteringsutbildning och inte enbart utfärda intyg över genomgången utbildning med hänvisning till Höskoleverket för prövning av behörighet.

# Introduktion för utländska lärare

## Den nuvarande situationen har brister

De lärare med utländsk utbildning som inte uppfyller kraven för behörighet kan få en hänvisning till en introduktionsperiod under handledning i svensk skola (bilaga 3). Hittills har ett 40-tal fått avslag på sin ansökan med en sådan hänvisning.

Som nämnts finns olika projekt och utbildningssatsningar som syftar till att ge utländska lärare kompletterande utbildning och viss lärarpraktik. Det som saknas är en reguljär verksamhet för utländska lärare att introduceras i den svenska skolan. Projekt har startats och lagts ner med påföljd att kompetens att bedöma och anordna utbildning inte har tagits till vara. Det har också varit svårt för vissa lärargrupper att över huvud taget komma med i projekten.

Högskoleverkets erfarenheter av hur det har gått för de lärare som anvisats till introduktionsperiod är begränsade. Eftersom Högskoleverket inte kan föreskriva att kommunerna ska tillhandahålla praktikplatser och handledare kan inte hänvisning ske till en viss skola. Det är således lärarna själva som får söka en "introduktionsplats". Det finns dock exempel på att lärare återkommit med en ny ansökan om behörighet efter det att de själva skaffat sig introduktion och genomfört en period av handledd tjänstgöring i skolan med godkänt resultat.

Då den nuvarande situationen är otillfredsställande söker Högskoleverket en dialog för att få till stånd en reguljär, väl fungerande verksamhet som erbjuder de utländska lärarna en introduktion i den svenska skolan kompletterad med viss utbildning. Ett förslag till sådan introduktion har tagits fram och redovisas i korthet nedan.

Det finns också en idé om att samordna verksamheten med kommunernas introduktionsplaner för flyktingar och andra invandrare. Meningen är att utländska lärare ska fångas upp och få vägledning på ett tidigt stadium. Enligt en överenskommelse<sup>9</sup> mellan AMS, Integrationsverket, Migrationsverket, Skolverket och Svenska Kommunförbundet ska

---

<sup>9</sup> Överenskommelse om utveckling av introduktionen för flyktingar och invandrare (2001), Arbetsmarknadsstyrelsen Dnr 01-2151-21, Integrationsverket Dnr INT 19-01-538, Migrationsverket Dnr MV-11-2001-3005, Skolverket Dnr 07-2001:734, Svenska Kommunförbundet Dnr 2001/0527.

svenskundervisning förenas med yrkespraktik för bättre språkinläring och snabbare inträde i arbetslivet. Den som är lärare bör därför få undervisning med inslag av "pedagogsvenska" och praktik i skola så snart som möjligt efter ankomsten till Sverige.

## Förslag till modell för introduktionsperiod

Gunlög Bredänge vid Göteborgs universitet fick i uppdrag av Högskoleverket att utveckla en modell för introduktionsperiod och utforma ett lämplighetsprov. Uppdraget har redovisats i form av en rapport<sup>10</sup>. Rapporten diskuterades vid ett arbetsmöte med representanter för Integrationsverket, Skolverket, AMS och Svenska Kommunförbundet samt representanter för Göteborgs universitet och Lärarhögskolan i Stockholm. Högskoleverket förutsätter att förslagen bereds vidare i olika samverkansgrupper mellan berörda myndigheter.

Introduktionsperioden ska enligt förslaget bestå av både teoretiska och praktiska delar. Den lärare som introduceras förutsätts tjänstgöra högst 75 procent under handledning på en skola för att också kunna fullgöra periodens teoretiska delar. De kurser som ligger på terminstid tar sin utgångspunkt i arbetet på den aktuella skolan för att göra kurserna verklighetsanknutna. Kurserna genomförs på distans med flera gemensamma möten.

Bland de teman som enligt förslaget ska tas upp i de teoretiska kurserna kan nämnas skolverklighet i relation till läroplanen, synen på kunskap, synen på elever, lärarrollen, specialpedagogiska aspekter, ämnesundervisning som är kulturellt färgad vad gäller innehåll och/eller didaktik. Den utländska läraren ges tillfälle att ställa tidigare erfarenheter och samhällsliga och kulturella förutsättningar för dessa i relation till motsvarande förutsättningar för de nya erfarenheterna i svensk skola. I samband med de teoretiska kurserna sker språkutveckling i svenska.

De teoretiska kurserna omfattar 20 högskolepoäng och avslutas med ett skriftligt arbete. Därefter gör lärarutbildare vid högskolan en bedömning om godkännande efter samråd med handledare och skolledare på "introduktionsskolan". Högskoleverket kan sedan göra en ny prövning av behörigheten baserad på bedömningen av introduktionsperioden.

---

<sup>10</sup> Bredänge, Gunlög och Öhlund, Ulf (2002), *Från gräns till kateder, Introduktionsperiod och lämplighetsprov för lärare med utländsk utbildning*, Högskoleverkets rapportserie 2002:28R

Handledaren ska ges utrymme i tjänsten för handledning av sin kollega samt kompetensutveckling i form av en mentorsutbildning i distansform.

## **Två praktiska problem att lösa**

Enligt Bredänges rapport finns flera problem att lösa, framför allt de två följande.

1. Hur finner man skolor dit man kan hänvisa lärare för introduktionsperiod? Utredaren förordar två modeller:
  - a) De högskolor som ansvarar för introduktionsperiodens teoretiska del kan ges i uppdrag att skaffa "introduktionsskolor". Det finns redan en verksamhetsförlagd del i grundutbildningen och därmed ett kontaktnät och en fungerande organisation. Detta alternativ är lämpligast för de lärare som är bosatta på eller nära högskoleorten.
  - b) Den utländske lärarens hemkommun får ordna med "introduktionsskola", vilket gör det lättare för läraren att sedan få tjänst i den kommun där han eller hon bor. Det förutsätter dock att kommunen är positiv till detta. Eftersom kommunerna är självstyrande kan detta alternativ resultera i olika villkor i olika kommuner.

2. Hur ska finansieringen lösas?

Läraren måste få ekonomisk ersättning under introduktionsperioden. Enligt nuvarande regler finns inte möjlighet att få utbildningsbidrag via AMS. Även handledaren måste få ersättning förutom att han eller hon får nedsättning av tjänsten. Denna del av finansieringen förslås ligga på kommunen. Introduktionsperiodens teoretiska delar kommer också att kräva extra resurser för högskolan.



# Förslag till ett lämplighetsprov

Enligt EG-direktiven har lärare från EES-området eller Schweiz rätt att välja mellan att genomgå ett lämplighetsprov eller en anpassningstid, vilket i Höskoleverkets föreskrifter benämns introduktionsperiod. Ett sådant lämplighetsprov måste därför kunna erbjudas, och ett förslag till uppläggning har tagits fram av Gunlög Bredänge.

Provet ska enligt förslaget kunna erbjudas två gånger per år. Det ska kunna genomföras under en dag och bestå av tre delar. Den första är en individuell skriftlig del som prövar kunskaper om skolans styrdokument, organisation och regelverk. I den andra delen ska utvalda fallbeskrivningar diskuteras i grupp. Den tredje och sista delen består av ett individuellt samtal om teman från gruppdiskussionerna samtidigt som kunskaperna i svenska bedöms. Eftersom en del av provet föreslås ske i samtalsform bör flera sökande prövas samtidigt.





# Utvärdering av behörighetsbevisens betydelse

Som ett led i uppföljningen av Högskoleverkets arbete med behörighetsprövningar av lärare med utländsk utbildning genomfördes i slutet av 2001 och i början 2002 en enkätundersökning bland de lärare som under perioden 1 juli 2000 till 1 juli 2001 fått ett behörighetsbevis.

Undersökningen avsåg verkets bedömningar under det första verksamhetsåret. Det finns dock inget som tyder på att den bild som framkommit på något avgörande sätt skulle ha förändrats under det senaste året. Man kan möjligen se en tendens – kanske på grund av verkets informationsinsatser – att det nu kommer in fler ansökningar från personer som relativt nyligen anlänt till Sverige och som därför av naturliga skäl inte har någon eller mycket kort erfarenhet av undervisning i den svenska skolan.

Syftet med enkäten var att undersöka vilken effekt behörighetsbeviset har haft för de berörda lärarna, både yrkesmässigt och på det personliga planet.

Enkäten skickades ut till ca 330 personer och svarsfrekvensen var hög, ca 80 procent. Detta berodde möjligen på att större delen av frågeformuläret (9 frågor) hade bundna svarsalternativ.

## **”Sju av tio var tillsvidareanställda”**

Av enkäten framgår att 72 procent av de svarande hade tillsvidareanställning och drygt 18 procent vikariat som lärare vid enkättilfället, dvs. sammanlagt 90 procent. Eftersom det stora flertalet enbart haft möjlighet till visstidsanställning tidigare kan man dra slutsatsen att behörighetsbeviset inneburit en ändring till tryggare anställning.

Av enkätsvaren framgår att ca 10 procent inte arbetade som lärare, vilket kan ha olika orsaker. En tänkbar orsak är att det i vissa kommuner inte finns något behov av nyrekrytering inom skolan eller att behovet av lärare inte stämmer med den utländska lärarens ämneskompetens. En annan orsak kan vara att det är svårare att få fast anställning om man har behörighet i endast ett ämne. I vissa enkätsvar finns kommentarer som tyder på detta. Vid kontakter med sökande kan det ibland också framkomma att de

egentligen inte vill återgå till läraryrket utan snarare vill få sin utbildning och kompetens erkänd och sin identitet bekräftad.

### **Behörighetsbeviset har haft stor betydelse**

En allmän slutsats av undersökningen är att behörighetsbeviset underlättat för de flesta att få tillsvidareanställning i den svenska skolan och att det betytt mycket eller ganska mycket både när det gäller anställningsvillkor och personlig tillfredsställelse. Många enkätsvar nämner trygghet, bättre anställningsvillkor, högre lön, bättre självförtroende och ett erkännande av kunskapen och kompetensen.

För en närmare redovisning av enkätundersökningen hänvisas till bilaga 6.

# Hur tillvarata utländska lärares kompetens i den svenska skolan?

Högskoleverkets erfarenheter har visat att det finns problem som behöver åtgärdas för att utländska lärares kompetens ska tas till vara i den svenska skolan. I det sammanhanget behövs både en väl fungerande struktur för prövning av lärarbehörighet och kompletterande utbildning. Följande punkter är angelägna.

## **Utländska lärare måste ges en genomtänkt introduktion**

Det är av yttersta vikt att det finns en permanent struktur för introduktion av lärare med utländsk lärarutbildning i svensk skola där de kan tjänstgöra under handledning. Det är angeläget inte bara för den grupp som måste fullgöra en introduktionsperiod för att få behörighetsbevis, utan även för dem som fått behörighetsbevis. De senare bör också få erbjudande om att delta i sådan introduktion. Högskoleverket ser detta som ett självklart led i mottagandet av utländska lärare för att överföra deras lärarkompetens till svenska förhållanden.

Ett förslag till en introduktionsperiod finns framtaget men för att en sådan introduktionsperiod ska bli verklighet krävs att finansieringen både av den teoretiska delen och framför allt av den praktiska delen löses. Detta gäller såväl lön för läraren som ersättning för handledaren. Eftersom finansiering av den del som gäller tjänstgöring ligger utanför högskolans och Högskoleverkets områden krävs en lösning på en annan nivå. Högskoleverket förutsätter också att berörda myndigheter och organisationer samverkar för att finna lämpliga åtgärder.

## **Kompletteringsutbildning bör erbjudas modersmållärare och klasslärare**

I det föregående har redovisats att personer med utländsk klasslärarutbildning har svårt att komma in i den svenska skolan annat än som modersmållärare. Problemet har två sidor, dels att modersmållärares

språkliga och flerkulturella kompetens inte tas till vara och kommer skolan till del genom att modersmålsundervisningen ofta ligger utanför ordinarie skolverksamhet, dels att det i praktiken saknas vägar att komplettera utbildningen för att få behörighet som lärare i de lägre årskurserna.

Problematiken ligger i att lärarutbildning för de lägre årskurserna av naturliga skäl är starkt nationellt präglad och att det därför behövs ämnesteoritisk komplettering samt möjlighet att överföra den pedagogiska kompetensen till den svenska skolan. Eftersom många sökande med klasslärarutbildning har en utbildning som inte ligger på högskolenivå ställer detta stora krav på universitet och högskolor när det gäller att tillgodoräkna sådan utbildning samt att värdera eventuell lärarerfarenhet som reell kompetens. Högskoleverket menar att det behövs skraddarsydda kompletteringsutbildningar för att inte dessa lärare ska tvingas genomgå ännu en fullständig lärarutbildning.

Skolverkets rapport<sup>11</sup> med anledning av ett regeringsuppdrag om utveckling av modersmålsundervisningen bekräftar att modersmålets status behöver stärkas så att det blir en självklar integrerad del av verksamheten i skolan. I rapporten föreslås också riktade insatser för kompetensutveckling dels av lärare som i sin undervisning möter flerspråkiga elever, dels av modersmålslärare. Kompetensutveckling har föreslagits både för de modersmålslärare som saknar grundutbildning (i form av komplettering av t.ex. modersmålsutveckling i minoritetssituation, språkutveckling) och som en möjlighet för modersmålslärare att vidga sin kompetens för att undervisa på sitt eget språk i andra ämnen. Vidare föreslår man i rapporten en utveckling av kompetensen till att undervisa i flera ämnen för de modersmålslärare som har tillräckliga språkkunskaper för att undervisa på svenska. För den enskilda modersmålsläraren skulle detta innebära större anställningstrygghet när elevunderlaget i ett visst språk sviktar. För skolan som helhet skulle detta betyda en utveckling av kvaliteten av all undervisning genom att modersmålslärares flerkulturella kompetens tas till vara.

Högskoleverket vill understryka betydelsen av modersmålsundervisningen och modersmålslärares roll i den svenska skolan. Samtidigt behövs det kompletteringsmöjligheter för personer med utländsk klasslärarutbildning så att deras kompetens kan tas till vara som grundskollärare i de lägre årskurserna.

---

<sup>11</sup> "Flera språk – fler möjligheter – utveckling av modersmålsstödet och modersmålsundervisningen 2002", Rapport till regeringen 15 maj 2002, Skolverket, Dnr 01-01:2751

## **Viktigt att kompletteringsutbildningar leder till behörighet**

Eftersom kompletteringsprogram finns i olika former och hos olika anordnare ses det som viktigt att kompletteringsutbildningen leder till en svensk lärarexamen och därmed behörighet. Att satsa resurser på kortare projekt kan vara kompetenshöjande och eventuellt ge en tjänst i en kommun på kort sikt. Detta måste dock ses som ett sämre alternativ på lång sikt, både för den utländska läraren och för samhället, om man jämför med en skräddarsydd utbildning vid ett universitet eller högskola.



# Bilaga 1

**74**

**SFS 1999: 867**

Utkom från trycket den 23 november 1999  
(Andrahandstryck)

## **Lag om ändring i skollagen (1985:1100)**

(UFB 2 s. 19 f, 39, 44, 48, 62)

utfärdad den 4 november 1999.

Enligt riksdagens beslut<sup>1</sup> föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)

*dels* att 2 kap. 4 och 4 a §§, 5 kap. 4 b, 13, 13 a och 26 §§ samt 9 kap. 9 § skall ha följande lydelse,

*dels* att det i lagen skall införas fyra nya paragrafer, 2 kap. 4 b–4 d och 7 a §§, av följande lydelse.

### **2 kap. [Den kommunala organisationen för skolan]**

**4 §** Behörig att anställas som lärare, förskollärare eller fritidspedagog i det offentliga skolväsendet utan tidsbegränsning är

1. den som har svensk lärarexamen, respektive barn- och ungdomspedagogisk examen som regeringen med stöd av 1 kap. 11 § högskolelagen (1992:1434) har meddelat föreskrifter om, eller motsvarande äldre utbildning, med huvudsaklig inriktning på den undervisning anställningen avser, eller

2. den som av Högskoleverket har fått ett behörighetsbevis enligt vad som föreskrivs i 4 a och 4 b §§.

Den som inte är behörig får ändå anställas utan tidsbegränsning, om det saknas behöriga sökande och om det finns särskilda skäl samt om den sökande har motsvarande kompetens för den undervisning som anställningen avser och det dessutom finns skäl att anta att den sökande är lämpad att sköta undervisningen.

**4 a §** Den som har en utländsk lärarutbildning skall få ett behörighetsbevis, om den utbildningen ensam eller tillsammans med yrkeslivserfarenhet motsvarar sådan pedagogisk utbildning som avses i 4 § 1.

**4 b §** Den som har ett annat modersmål än svenska, danska, färöiska, isländska eller norska kan få ett behörighetsbevis endast om han eller hon har de kunskaper i svenska som behövs.

**4 c §** Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om villkoren för ett sådant behörighetsbevis som avses i 4 § första stycket 2.

**4 d §** Beslut av Högskoleverket i ärenden om utfärdande av behörighetsbevis enligt 4 § första stycket 2 får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

<sup>1</sup> Prop. 1998/99:110, bet. 1999/2000:UAV, rskr. 1999/2000:15.





# Bilaga 2

## **Förordning om behörighetsbevis för lärare med utländsk utbildning;**

**SFS 1999:1421**

Utkom från trycket  
den 5 januari 2000

utfärdad den 16 december 1999.

Regeringen föreskriver<sup>1</sup> följande.

**1 §** Den som har en utländsk lärarutbildning kan få ett behörighetsbevis enligt föreskrifterna i 2 kap. skollagen (1985:1100) och denna förordning.

Av 2 kap. 4 § första stycket 2 skollagen följer att behörighetsbevis utfärdas av Högskoleverket.

**2 §** Den som har en utländsk lärarutbildning skall få ett behörighetsbevis om han eller hon har ett sådant utbildnings-, examens- eller behörighetsbevis över behörighetsgivande utbildning som följer av EES-avtalet. Schweiziska medborgare skall behandlas på samma sätt som medborgare från stat inom EES.

Högskoleverket får meddela föreskrifter om yrkeserfarenhet, anpassningstider och lämplighetsprov i den utsträckning sådana krav enligt EES-avtalet får ställas på en sökande.

Högskoleverket får också meddela föreskrifter om vad som behövs för att den som har en annan lärarutbildning än sådan som avses i första stycket skall få ett behörighetsbevis.

**3 §** Närmare föreskrifter för tillämpningen av bestämmelsen i 2 kap. 4 b § skollagen (1985:1100) om kunskaper i svenska språket meddelas av Högskoleverket.

**4 §** Ansökan om behörighetsbevis görs hos Högskoleverket.

**5 §** Ett beslut av Högskoleverket att avslå en ansökan om behörighetsbevis skall innehålla uppgift om i vilka avseenden kompetensen ansetts otillräcklig. Av 2 kap. 4 d § skollagen (1985:1100) följer att Högskoleverkets beslut kan överklagas.

Högskoleverket skall meddela beslut i ärenden enligt denna förordning senast fyra månader efter det att alla handlingar som gäller den sökande har getts in.

<sup>1</sup> Jfr prop. 1998/99:110, bet. 1999/2000:UbU5, mkr. 1999/2000:15.

**SFS 1999:1421**

**6 §** Avgift tas ut för prövning av en ansökan.

För ansökningsavgiftens storlek m.m. gäller bestämmelserna i 9–14 §§ avgiftsförordningen (1992:191), varvid avgiftsklass 2 skall tillämpas.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 februari 2000.

På regeringens vägnar

INGEGERD WÄRNERSSON

Magnus Eriksson  
(Utbildningsdepartementet)

# Bilaga 3

## Högskoleverkets författningssamling



### Föreskrifter av Högskoleverket om behörighetsbevis för lärare med utländsk utbildning

beslutade den 16 maj 2000

**HSVFS 2000:1**

Utkom från trycket  
den 25 maj 2000

Med stöd av 2 § andra och tredje styckena samt 3 § förordningen (1999:1421) om behörighetsbevis för lärare med utländsk utbildning föreskriver Högskoleverket följande.

#### Yrkeseferenhet

1 § En förutsättning för att yrkeseferenhet tillsammans med en utländsk lärarutbildning skall kunna motsvara sådan pedagogisk utbildning som avses i 2 kap. 4 § 1 skollagen (1985:1100), är att yrkeseferenheten avser sammanlagt minst två års tjänstgöring på minst halvtid som lärare i utlandet och/eller i Sverige. Varje tjänstgöringsperiod skall vara minst fyra månader.

Yrkeseferenheten skall styrkas med intyg från arbetsgivaren eller annan godtagbar handling.

#### Anpassningstid

2 § Om den sökandes utländska utbildning ensam eller tillsammans med yrkeseferenhet inte motsvarar sådan pedagogisk utbildning som avses i 2 kap. 4 § 1 skollagen (1985:1100), kan Högskoleverket anvisa den sökande att

a) genomgå kompletterande utbildning vid svenskt universitet eller svensk högskola, och/eller

b) genomgå en introduktionsperiod om minst två terminer under handledning i svensk grundskola eller gymnasieskola.

Sedan den sökande styrkt att han eller hon fullgjort vad Högskoleverket anvisat med godkänt resultat skall ett behörighetsbevis utfärdas.

### **Lämplighetsprov**

3 § Sökande som är medborgare i stat inom EES eller i Schweiz och som anvisats anpassningstid enligt 2 § får i stället välja att genomgå ett av Högskoleverket anordnat lämplighetsprov. Den som genomgått lämplighetsprovet med godkänt resultat skall få ett behörighetsbevis.

### **Kunskaper i svenska**

4 § Den som har annat modersmål än svenska, danska, färöiska, isländska, eller norska skall ha

1. lägst betyget Godkänd i kärnämnet svenska kurs B eller kärnämnet svenska som andraspråk kurs B vid gymnasial vuxenutbildning, eller
2. gått igenom av universitet och högskolor anordnad undervisning i svenska för utomnordiska studenter med godkänt resultat, eller
3. godkänt resultat på prov i svenska som avslutar den undervisning som avses i punkt 2, eller
4. motsvarande kunskaper.

---

Dessa föreskrifter träder i kraft den 15 juni 2000.

SIGBRIT FRANKE

Ann Besmanoff  
(Avdelningen för utvärdering och kvalitetsarbete)

# Bilaga 4


BEHÖRIGHETSBEVIS  
UTFÄRDAT AV HÖGSKOLEVERKET

Regnr: 53-xxxx-01

*Högskoleverket förklarar härmed*  
**CARLOS JEREZ**  
520809-xxxx  
behörig att undervisa i den svenska GYMNASIESKOLAN i  
**spanska**

Stockholm den 25 september 2002  
På Högskoleverkets vägnar

DETTA BEHÖRIGHETSBEVIS HAR UTFÄRDATS MED STÖD AV 2 KAP. 4 § FÖRSTA STYCKET 2 AMLAGEN  
OM HÖGSKOLEVERKET, ÄNDRAD GENOM 1992:871

 **HÖGSKOLEVERKET**  
National Agency for Higher Education





# Bilaga 5



Singer Järlagsgatan 43  
Box 7851, SE-103 99 Stockholm  
Tfn/Phone: +46 8 563 085 00  
Fax: +46 8 563 085 50  
E-post/E-mail: [hav@havas.se](mailto:hav@havas.se)  
<http://www.hav.se>

BESLUT  
2002-09-26  
Regnr 53-0000-01

## Ansökan om behörighetsbevis

Beslut:

Högskoleverket avslår Din ansökan om behörighetsbevis för anställning utan tidsbegränsning som lärare i grundskolans årskurs 1 - 7.

Skäl för beslutet:

Högskoleverket har jämfört Din utbildning med svensk grundskolläraexamen för årskurs 1 - 7. Enligt aktuell examensoordning krävs för avläggande av grundskolläraexamen för årskurs 1-7 minst 140 poäng, varav minst 40 poäng praktisk-pedagogisk utbildning.

Din 2-åriga lärarutbildning från förutvarande Jugoslavien, som är inriktad mot årskurserna 1-4, skiljer sig från den svenska vad gäller innehåll och omfattning. Du har inte redovisat någon erfarenhet som grundskollärare.

Högskoleverket kan därför inte utfärda ett behörighetsbevis till Dig.

Kompletteringsanvisningar:

Du rekommenderas att komplettera Din utbildning. Du kan kontakta studievägledningen vid ett universitet eller en högskola med lärarutbildning för närmare information om utbildningarna och behörighetskraven för tillträde till kompletteringsstudier. Tillgodoräknande av tidigare studier görs lokalt av respektive universitet och högskola.

Studievägledaren kan också lämna information om de särskilda kompletteringsutbildningar för personer med utländsk lärarutbildning eller annan akademisk utbildning som syftar till att ge svensk läraexamen. Du kan också vända Dig till arbetsförmedlingen för att få information om dessa utbildningar. För mer information om den särskilda utbildningsutnämningen för utländska akademiker, hänvisas till arbetsförmedlingen eller AMS Infocenter (tel: 020-420420).

Vid en eventuell ny ansökan erläggs ingen ytterligare avgift.

Gällande bestämmelser:

Av 2 kap 4 § skollagen (1985:1100) framgår bl.a. att den som har en utländsk lärarutbildning är behörig att anställas som lärare i det offentliga skolväsendet utan tidsbegränsning om hans/hennes utbildning ensam eller tillsammans med yrkeslivserfarenhet motsvarar svensk läraresamen samt om han/hon har de kunskaper i svenska som behövs. Högskoleverket prövar om dessa förutsättningar kan anses uppfyllda och beslutar om utfärdande av behörighetsbevis. Närmare bestämmelser om villkoren för behörighetsbeviset anges i Högskoleverkets föreskrifter, HSVFS 2000:1.

Hur man överklagar:

Detta beslut kan överklagas skriftligen hos länsrätten i Stockholms län. I överklagandet skall Du ange vilket beslut som överklagas och den ändring av beslutet som Du begär. Överklagandet skall skickas till Högskoleverket och vara ställt till länsrätten. Det skall ha kommit in till Högskoleverket inom tre veckor från den dag då Du fick del av beslutet.

Information:

För Din information bifogas utdrag ur skollagen 2 kap 4 § samt Högskoleverkets föreskrifter för behörighetsbevis.

På Högskoleverkets vägnar



# Bilaga 6

## Enkätundersökning bland lärare med utländsk utbildning

Högskoleverkets verksamhet med behörighetsprövning av utländsk lärarutbildning startade den 1 juli 2000, efter beslut av regeringen. Syftet med verksamheten är att ta tillvara den kompetens som finns hos lärare med utländsk utbildning, ofta i kombination med lång erfarenhet som obehöriga lärare. Regeringens förordning, skollagen samt EG-direktiv 89/48 och 92/51 anger ramarna för verksamheten. Högskoleverkets föreskrifter anger de formella kraven för behörighetsprövning, nämligen utländsk lärarutbildning och kunskaper i svenska som motsvarar fullständig gymnasiekurs (Svenska B eller godkänt resultat på TISUS-testet).

Under år 2000 mottog Högskoleverket 700 ansökningar om behörighet och under år 2001 inkom 900. Hittills har över 500 behörighetsbevis utfärdats.

I slutet av år 2001 genomfördes en enkätundersökning bland de lärare som fått behörighetsbevis under perioden 1 juli 2000–1 juli 2001. Syftet med undersökningen var att se vad behörighetsbeviset har betytt för dessa personer, såväl i yrkeslivet som på det personliga planet. Hur tas de utländska lärarna emot i den svenska skolan? Har behörighetsbeviset underlättat för dem att få fast anställning?

Enkätundersökningen skickades ut till 329 personer och svarsfrekvensen blev mycket hög, hela 80 procent. Större delen av frågeformuläret har givna svarsalternativ, men det finns också en fråga där man får svara med egna ord. Detta ger en mer nyanserad bild av vad behörighetsbeviset har betytt för dessa personer. Enkäten består av totalt 9 frågor. Svaren som redovisas i det följande grundar sig på antalet som besvarat enkäten (80 procent). I vissa fall (se tabeller) redovisas svaren inklusive bortfallet.

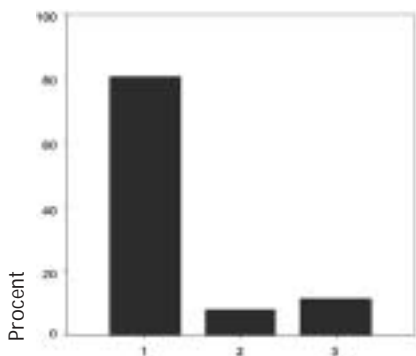
Behörighetsbevis i vilket/vilka ämnen/stadier?

		Frekvens	Procent	Procent av svarande	Kumulativ procent
	Modersmåsl.	117	35,6	40,2	40,2
	Språkl.	69	21,0	23,7	63,9
	Hum/sam.	9	2,7	3,1	67,0
	Matem, tekn, naturv.	31	9,4	10,7	77,7
	Praktiskt/estetiska	40	12,2	13,7	91,4
	Grundskoll; 1-3, 1-7	12	3,6	4,1	95,5
	Förskoll./fritidsped.	13	4,0	4,5	100,0
	Totalt	291	88,4	100,0	
Bortfall	System	38	11,6		
Totalt		329	100,0		

Svaret på **”I vilket/vilka ämnen/stadier har Du fått behörighet i?”** visar att gruppen *modersmåslärare* är i tydlig majoritet. Denna grupp utgörs av ca 40 procent av det totala antalet lärare som har fått behörighetsbevis. Den näst största lärargruppen bland dem som har fått svenskt behörighetsbevis är *språklärare*, knappt 24 procent. Ytterligare två relativt stora grupper är lärare i de *praktiskt/estetiska* ämnena, dvs idrott, bild, musik, slöjd och hemkunskap (knappt 14 procent) samt lärare i *matematik, teknik och naturvetenskap*, (knappt 11 procent). Undersökningen visar att de grupper som är minst representerade är *grundskollärare 1-3 samt 1-7*, (drygt 4 procent), *förskollärare /fritidspedagoger*, (4,5 procent) samt *lärare i humaniora och samhällvetenskap* (drygt 3 procent).

Diagrammet nedan visar på fördelningen av de lärare med utländsk bakgrund som har fått svensk behörighet att undervisa i den svenska skolan.

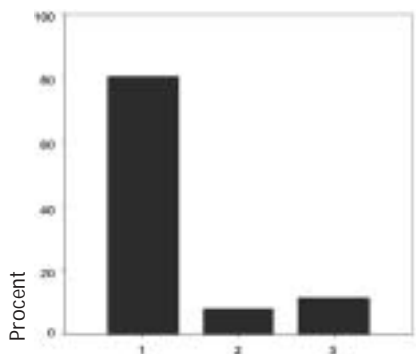
Vilket/vilka ämnen/stadier?



- 1: Modersmållärare
- 2: Språklärare
- 3: Hum/Samhällsvetensk. lärare
- 4: Matematik, teknik och naturvet.
- 5: Lärare i praktiskt/estetiska ämnen
- 6: Grundskollärare, 1-3, 1-7
- 7: Förskollärare/Fritidspedagoger

I svaret på frågan **”Vikarierade eller arbetade Du som lärare under 12-månadersperioden innan Du fick behörighetsbeviset?”** ser vi att 80 procent hade vikarierat eller arbetat som lärare under minst halva året och 8 procent under mindre än halva året. Alltså hade nästan 90 procent av de svarande haft arbete som lärare i någon form under 6 månader (eller mindre) året innan de blev behöriga som lärare.

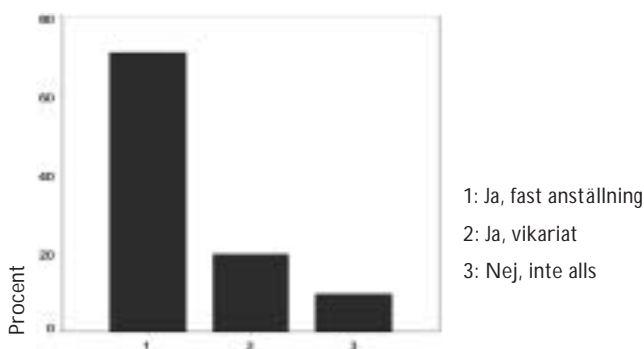
Vikarierade/arbetade Du något som lärare under 12-månadersperioden innan Du fick Ditt behörighetsbevis?



- 1: Ja, minst halva året
- 2: Ja, mindre än halva året
- 3: Nej, inte alls

Stapeldiagrammet nedan visar hur många som arbetar som lärare nu ("Arbetar Du som lärare nu?"). Det positiva resultatet säger att nästan 72 procent arbetar och har fast anställning och drygt 18 procent har vikariat. Alltså är det 90 procent som arbetar som lärare idag. De återstående 10% arbetar inte alls just nu. Här kan vi även notera tidsaspekten i frågan. Eftersom enkätundersökningen skickats till lärare som fått behörighetsbevis under intervallet juli 2000–juli 2001 och enkätundersökningen ägde rum i december 2001 har respondenterna haft behörighet i 0,5–1,5 år när de besvarade frågan.

Arbetar Du som lärare nu?



Till dem som vikarierar som lärare idag har vi ställt frågan om de har sökt fasta tjänster. ("Om Du vikarierar som lärare: har Du sökt fasta tjänster?"). Då det inte fanns någon hänvisning att man endast skulle svara på frågan om man vikarierar respektive om man inte arbetar som lärare har många hoppat över den här frågan samt frågan "Om Du inte arbetar som lärare: Har Du sökt vikariat eller fasta tjänster"? Vi har då tolkat det som att de som har svarat "nej" redan har fast anställning.

Från Höskoleverkets sida menar vi att man kan göra ett antagande om att de 80 procent som har svarat ja på frågan om de vikarierat eller arbetat under den senaste 12-månadersperioden faktiskt har vikarierat. Detta antagande kan göras utifrån Höskoleverkets erfarenhet av att endast ett fåtal ansökningar om behörighetsbevis kommer från lärare som har tillsvidareanställning. Det stora flertalet arbetar på visstidsanställning/vikariat. Utifrån detta antagande kan vi dra slutsatsen att behörighetsbeviset i mycket hög grad bidragit till att ge vikarierande lärare fast anställ-

ning eftersom 72 procent svarat att de nu har fast anställning på frågan "Arbetar Du som lärare nu?".

Om du vikarierar som lärare, har du sökt fasta tjänster?

Om ja, hur många gånger har du sökt?

		Frekvens	Procent	Procent av svarande	Kumulativ procent
	Inte alls	237	72,0	83,2	83,2
	Flera ggr, 1–5	33	10,0	11,6	94,7
	Många ggr, 5–	15	4,6	5,3	100,0
	Totalt	285	86,6	100,0	
Bortfall	System	44	13,4		
Totalt		329	100,0		

Tabellen ovan visar hur många gånger man har sökt fasta tjänster. Bland de som har sökt fasta tjänster, har många (nästan 12 procent) svarat att de sökt 1–5 gånger. I denna grupp finns också en betydande andel som har sökt fast anställning endast en (1) gång. Fortsättningsvis har drygt 5 procent svarat att de har sökt "många gånger", dvs fem gånger och fler. Även inom denna grupp finns det vissa variationer; 6 personer har sökt 10 gånger eller fler, och lika många har sökt fast tjänst 30 gånger eller fler. Något enstaka svar anger 100 ansökningar. I några fall har de svarande angett att de sökt fast anställning men inte hur många gånger. (Dessa har redovisats som bortfall på frågan "Hur många gånger har Du sökt?")

Undersökningen visar vidare på att drygt 7 procent av de som inte arbetar som lärare har sökt vikariat eller fast tjänst. (**"Om Du inte arbetar som lärare, har Du sökt vikariat eller fast tjänst?"**)

Som i frågan innan kommer "nej-svaren" både från de som inte har sökt arbete och inte heller arbetar som lärare, samt från de som redan har fast tjänst som lärare. 10 procent av de som svarat på enkäten har angett att de inte arbetar som lärare. Hur många lärare med utländsk utbildning som saknar arbete har inte undersökts.

Om Du inte arbetar som lärare, har Du sökt vikariat eller fast tjänst?

Om ja, hur många gånger har du sökt?

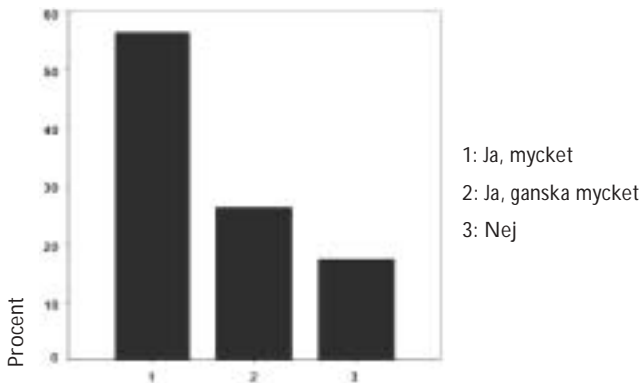
		Frekvens	Procent	Procent av svarande	Kumulativ procent
	Inte alls	264	80,2	93,0	93,0
	Flera ggr, 1-5	7	2,1	2,5	95,4
	Många ggr, 5-	13	4,0	4,6	100,0
	Totalt	284	86,3	100,0	
Bortfall	System	45	13,7		
Totalt		329	100,0		

Av de som inte arbetar som lärare har färre svarat att de har sökt fast tjänst jämfört med den grupp som vikarierar som lärare.

De två frågor som hör till de viktigaste i undersökningen är **"Anser Du att behörighetsbeviset har underlättat för Dig att få arbete som lärare?"** samt **"Hur mycket har behörighetsbeviset betytt för Dig?"**

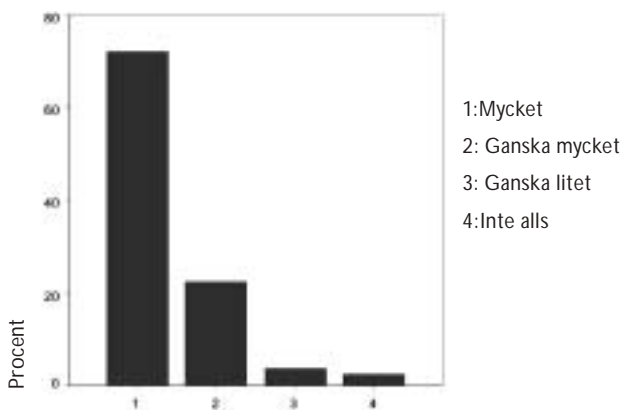
På den första frågan har hela 83 procent svarat att de anser att behörighetsbeviset har underlättat "mycket" eller "ganska mycket" för att få jobb (56,5 procent resp. 26,5 procent). Resterande 17 procent tycker att det inte hjälpt alls.

Anser Du att behörighetsbeviset har underlättat för Dig att få jobb?



Även på frågan "Hur mycket har behörighetsbeviset betytt för Dig"? har vi fått ett mycket positivt resultat. 94 procent menar att behörighetsbeviset har betytt "mycket" eller "ganska mycket" för dem (72 procent resp. 22 procent). De övriga 6 procent har svarat att det har betytt "ganska litet" eller "inte alls". Se nedan.

Hur mycket har behörighetsbeviset betytt för Dig?



Exempel på positiva förändringar som behörighetsbeviset fört med sig kan man se av svaren på den öppna frågan "Vad har behörighetsbeviset betytt för Dig?". Mer än 30 procent har svarat att det har lett till "fast" anställning (anställning utan tidsbegränsning). Många har svarat att anställningsvillkoren ändrades mycket snabbt efter det att de fått sitt behörighetsbevis. Med tillsvidareanställning följde även högre lön. Ungefär lika många som svarat att de fått högre lön har också svarat att de känner trygghet i anställningen. "Jag slipper söka nytt förordnande varje år", "ingen kan komma och ta jobbet ifrån mig" är exempel på uttalanden. Behörighetsbeviset ger också större rörelsefrihet och möjlighet att söka andra arbeten jämfört med s.k. lokal behörighet som bara gäller en viss tjänst i en viss kommun. Även några personer som svarat att de ännu inte fått fast anställning uppger att de känner större trygghet och anser att chanserna att få arbete har ökat.

Många enkätsvar berör också förändringar på det personliga planet. Ca 15 procent har svarat att de fått bättre självförtroende, och ungefär lika många har lämnat svar som tyder på att de känner sig mer jämställda

med svenska kolleger, åtnjuter mer respekt från kolleger och föräldrar och känner att den utländska utbildningen har blivit erkänd. Behörighetsbeviset har bekräftat att de är vad de själva har betraktat sig som: kompetenta lärare. Några har svarat att den nya lärarbehörigheten har givit dem större lust att engagera sig och utveckla sig i arbetet, t.ex. genom att komplettera med ytterligare ett undervisningsämne.

Det finns också enstaka svar som skiljer sig från de vanligaste uttalandena men som är intressanta att lyfta fram.

En liten grupp – 6 personer – uppger att de har haft problem att få arbete på grund av att de blivit behöriga i endast ett ämne.

Ett par personer påpekar att man som utländsk lärare behöver hjälp och introduktion i den svenska skolan – även som behörig lärare. Det finns behov av mentorer!

Ett litet fåtal (2–3 personer) upplever att de blir diskriminerade. En rektor påstås ha sagt att skolan bara vill anställa personer med svensk utbildning. Några få svar (5 st) tyder på att skollärdningen inte ser behörighetsbeviset som formell behörighet, fullt likställd med svensk examen.

På den positiva sidan finns ett par kommentarer om att man som utländsk behörig lärare kan vara en positiv förebild för ungdomar med invandrarbakgrund.

De slutsatser som kan dras av enkätundersökningen är att behörighetsbeviset har underlättat för de flesta att få tjänst som lärare i den svenska skolan. Behörigheten har betytt mycket eller ganska mycket både när det gäller anställningsvillkor och personlig tillfredsställelse. De svar som skiljer sig från flertalet visar att de lärare som blivit behöriga i vissa fall behöver kompletterande utbildning och introduktion i skolan samt att betydelsen av information till kommuner och enskilda skolor om behörighetsbevisets status är stor.

Cecilia Mårtensson

Maj 2002



## Enkäten

### Frågor till dig som fått svenskt behörighetsbevis för lärare

Är du?

- man  
 kvinna

1. När fick du ditt behörighetsbevis?

.....  
månad                      år

2. I vilket eller vilka ämnen/stadier har du fått behörighet?

.....  
.....

3. Vikarierade/arbetade du något som lärare under 12-månadersperiod innan du fick ditt behörighetsbevis?

- Ja, minst halva året  
 Ja, mindre än halva året  
 Nej, inte alls

4. Arbetar du som lärare nu?

- Ja, fast anställning  
 Ja, vikariat  
 Nej, inte alls

5. Om du vikarierar som lärare: Har du sökt fasta tjänster?

- Ja    Hur många? .....

Nej

6. Om du inte arbetar som lärare nu. Har du sökt vikariat eller fasta tjänster?

- Ja    Hur många? .....

Nej

7. Anser du att behörighetsbeviset har underlättat för dig att få arbete som lärare?

- Ja, mycket
- Ja, ganska mycket
- Nej

8. Hur mycket har behörighetsbeviset betytt för dig?

- Mycket
- Ganska mycket
- Ganska litet
- Inte alls

9. Vad har behörighetsbeviset betytt för dig?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

# Referenser

Bredänge, Gunlög och Öhlund, Ulf (2002) *Från gräns till kateder, Introduktionsperiod och lämplighetsprov för lärare med utländsk utbildning*, Högskoleverkets rapportserie 2002:28R

*Convention on the recognition of qualifications concerning higher education in the european region*, The European Treaty Series, no 165, Council of Europe, UNESCO Joint Convention

Direktiv 89/48/EEG och direktiv 92/51/EEG

Kuosmanen, Tuula (juni 2000) *PM Bedömning 2000 – översyn*, Högskoleverket

Löfkvist, Stefan och Ragnarsson, Eva (1998) *Värdering & erkännande av utländsk högskoleutbildning, principer och metodik*, Högskoleverkets rapportserie 1998:15R

Skolförordningen SFS 1971:235

Skollagen SFS 1985:1100 (ändr. 1990:1477)

Skolverket (2002) *Flera språk – fler möjligheter – utveckling av modersmålsstödet och modersmålsundervisningen*, Rapport till regeringen, Dnr 01-01:2751

*SÄL-projektet Särskilda Lärarutbildningar, Ett projekt för att öka antalet behöriga lärare i den svenska skolan*, Utbildnings- och forskarnämnden för Lärarutbildning vid Göteborgs universitet 2001, <http://www.ped.gu.se/sal>

*Test i svenska för universitets- och högskolestudier*, Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet, <http://www.nordiska.su.se/tisus.htm>

*Överenskommelse om utveckling av introduktionen för flyktingar och invandrare* (2001) Arbetsmarknadsstyrelsen Dnr 01-2151-21, Integrationsverket Dnr INT 19-01-538, Migrationsverket Dnr MV-11-2001-3005, Skolverket Dnr 07-2001:734, Svenska Kommunförbundet Dnr 2001/0527

# Högskoleverkets rapportserie från år 2000 och framåt

*Rätt juristutbildning? Utvärdering av juristutbildningar*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:1 R

*Forskarskolor – ett regeringsuppdrag*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:2 R

*Journalistutbildningarna i högskolan*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:3 R

*Högskolestudier och funktionshinder*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:4 R

*Utbildningar inom vård och omsorg – en uppföljande utvärdering*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:5 R

*Utvärdering av socionomutbildningar*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:6 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:7 R

*Lärosätens arbete med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:8 R

*Goda exempel*  
*Hur universitet och högskolor kan arbeta med jämställdhet, studentinflytande och social och etnisk mångfald*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:9 R

*Tentamen: "Plusning" och begränsning av antalet tillfällen*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:10 R

*Designutbildningar i Sverige. En utredning och utvärdering*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:11 R

*Högskoleprovet – Gårdagens någ och framtidens inriktning*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:12 R

*Eldsjäl och institutionell utveckling*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:13 R

*Antagning till högskolan – erfarenheter och visioner*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:14 R

*Att leda universitet och högskolor. En uppföljning och analys av styrelseformen 1998*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:15 R

*Högskolornas tillämpning av EG-direktiv i sjuksköterskeutbildningen och farmakoskeutbildningen*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:16 R

*Sexuella trakasserier mot studenter – högskolornas åtgärder*  
Högskoleverkets rapportserie 2000:17 R

*Livslångt lärande som idé och praktik i högskolan*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:1 R

*Nationella ämnes- och programutvärderingar*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:2 R

*Vilken betydelse har utländsk bakgrund för resultatet på högskoleprovet?*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:3 R

*Examensrättsprövning – utgångspunkter och tillvägagångsätt för Högskoleverkets examensrättsprövning*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:4 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lunds universitet*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:5 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:6 R

*Karriär genom befördran och rekrytering*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:7 R

*Högskoleverkets utvärderingar – från bedömning av kvalitetsarbete till bedömning av kvalitet*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:8 R

*From quality audit to quality assessment*  
*The New Evaluation Approach for Swedish Higher Education*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:9 R

*Internationell jämförbarhet och nationell styrning – aktuella perspektiv på högskolornas examensordning*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:10 R

*National Review of Subjects and Programmes*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:11 R

*Forskarskolor i Sverige – en sammanställning*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:12 R

*Utvärdering av datavetenskapliga/datalogiska utbildningar i Sverige*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:13 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Musikhögskolan, Mälardalens högskola, Karlstads universitet samt Örebro universitet*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:14 R

*Tid för studier – en jämförelse mellan fyra yrkesutbildningar*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:15 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid högskolan i Skövde*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:16 R

*Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Malmö högskola*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:17 R

*Pedagogisk skicklighet och pedagogiska meriter – historik och praktik*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:18 R

*Högskoleprovets prognosvärde*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:19 R

*Core curriculum – en bildningsresa*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:20 R

*Akademisk frihet – en rent akademisk fråga?*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:21 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Kalmar, Högskolan i Trollhättan/ Uddevalla, Karolinska Institutet samt Stockholms universitet*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:22 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid högskolan i Kristianstad*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:23 R

*Utvecklingen av högskolornas samverkansuppdrag*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:24 R

*Utvärdering av medie- och kommunikationsvetenskapliga utbildningar vid svenska universitet och högskolor*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:25 R

*Studenterna i Sverige. Om livet och tillvaron som student vid sekelskiftet 2000*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:26 R

*20 åtgärder för att stärka studenternas rättsäkerhet – Högskoleverkets redovisning av ett regeringsuppdrag*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:27 R

*Studenternas resultat*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:28 R

*Högskolelärares bisysslor – hur fungerar högskolornas information och kontroll?*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:29 R

*Kollegialitet eller rättssäkerhet*  
Högskoleverkets rapportserie 2001:30 R

*Uppföljning av särskilt urval vid antagning*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:1 R

*Befördringsreformen 1999: Hur har det gått?*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:2 R

*Utvärdering av ämnen latin, grekiska och nygrekiska vid svenska universitet*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:3 R

*Utvärdering av teologiska och religionsvetenskapliga utbildningar vid svenska universitet och högskolor*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:4 R

*Utvärdering av matematikutbildningar vid svenska universitet och högskolor*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:5 R

*Kvalitetsutveckling och kvalitetsmodeller för högskolornas bibliotek – en förstudie*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:6 R

*Utbildning anpassad efter arbetsmarknadens behov – så arbetar högskolan*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:7 R

*Utvärdering av utbildningar i svenska/nordiska språk i Sverige*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:8 R

*Utvärdering av utbildning i nationalekonomi vid svenska universitet och högskolor*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:9 R

*Utvärdering av utbildning i företagsekonomi vid svenska universitet och högskolor*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:10 R

*Utvärdering av grund- och forskarutbildning i lingvistik och teckenspråk i Sverige*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:11 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Danshögskolan*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:12 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Dramatiska institutet, Högskolan Dalarna, Kungliga Konsthögskolan och Sveriges lantbruksuniversitet*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:13 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Halmstad*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:14 R

*Högskoleverkets tillsyn*  
*Viktigare beslut 2000–2001*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:15 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Chalmers tekniska högskola, Göteborgs universitet och Kungl Tekniska högskolan*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:16 R

*Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:17 R

*Studiemedelsystemets tidgräns – en sammanställning av lärosätens synpunkter*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:18 R

*Ledarutveckling – ett styrinstrument?*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:19 R

*Metautvärdering av Högskoleverkets modell för kvalitetsbedömning av högre utbildning. Hur har lärosäten och bedömare uppfattat modellen?*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:20 R

*Studentspegeln 2002*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:21 R

*The Swedish national aptitude test: a 25-year testing program Current status and future development*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:22 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Luleå tekniska universitet*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:23 R

*Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mithögskolan*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:24 R

*Högskoleprovet: Effekter på antagningen av uppdelning i verbal och kvantitativ del*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:25 R

*Tradition och förnyelse i svensk forskarutbildning*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:26 R

*Tekniskt sett*  
*Högskoleingenjörer – kartläggning och enkätstudie*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:27 R

*Från gräns till kateder. Introduktionsperiod och lämplighetsprov för lärare med utländsk lärarutbildning*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:28 R

*Utvärdering av yrkesutbildningar till sjöingenjör och sjökaptan vid svenska högskolor*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:29 R

*Nordisk medicinsk utbildning i informationsområdet – en on-line learning community?*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:30 R

*Förnyad kvalitetsarbetsbedömning av Teaterhögskolan i Stockholm*  
Högskoleverkets rapportserie 2002:31 R



Högskoleverkets rapportserie 2002:32 R  
[www.hsv.se](http://www.hsv.se)

Högskoleverket är en central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, tillsyn, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar och analyser, bedömning av utländsk utbildning och studieinformation.

 **HÖGSKOLEVERKET**  
National Agency for Higher Education